

TYTUŁEM WSTĘPU

Badania nad światem starożytnym od dawna rozwijają się na styku wielu dyscyplin humanistycznych. Współczesne studia nad antykiem coraz częściej przekraczają tradycyjne granice między historią, archeologią, filologią klasyczną i religioznawstwem. Pełniejsze poznanie dawnych społeczeństw wymaga wykorzystania zróżnicowanych źródeł oraz metod wypracowanych w obrębie różnych dyscyplin. Taki właśnie charakter ma niniejszy suplement, którego Autorzy podejmują zagadnienia związane z religią, społeczeństwem, gospodarką, wojskowością, literaturą i kulturą materialną świata starożytnego.

Z przekonania o wartości takiego spotkania badawczego zrodziła się pierwsza edycja *TEMPUS ET VESTIGIA. Interdyscyplinarnie o starożytności* – ogólnopolskiej konferencji studencko-doktoranckiej, która odbyła się 16–17 maja 2025 roku na Uniwersytecie Wrocławskim. Jej pomysłodawcą i głównym organizatorem było Studenckie Koło Naukowe Historyków Uniwersytetu Wrocławskiego im. Szymona Askenazego, działające we współpracy ze Studenckim Kołem Naukowym Archeologów Uniwersytetu Wrocławskiego oraz Kołem Naukowym Filologów Klasycznych Uniwersytetu Wrocławskiego „Nassiterna Nova”. Inicjatywa trzech kół naukowych miała na celu podkreślenie znaczenia współpracy historyków, archeologów i filologów klasycznych w badaniach nad starożytnością.

Głównym celem konferencji było stworzenie przestrzeni do wymiany wyników badań i refleksji metodologicznych między młodymi badaczami starożytności z różnych ośrodków akademickich w Polsce. W trakcie dwudniowych obrad studenci i doktoranci wygłosili dwadzieścia trzy referaty. Obok Uniwersytetu Wrocławskiego reprezentowane były między innymi Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, Uniwersytet Gdański, Uniwersytet Jagielloński oraz Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. W kolejnych panelach analizę źródeł literackich, historiograficznych i epigraficznych zestawiono z badaniami świadectw archeologicznych, podejmując przy tym zagadnienia religijne i społeczne. Taka różnorodność tematyczna i metodologiczna pozwoliła skonfrontować nie tylko odmienne ustalenia badawcze, lecz przede wszystkim różne sposoby dochodzenia do wiedzy o starożytności.

Ważną część programu stanowiły dwa wykłady eksperckie. Konferencję otworzył prof. dr hab. Artur Błazejewski, archeolog specjalizujący się w badaniach nad epoką żelaza i europejskim *Barbaricum*, wykładem pt. „Elity barbarzyńskie na przełomie er”. Drugie wystąpienie wygłosiła dr Dominika Grzesik, historyczka starożytnej Grecji i badaczka epigrafiki greckiej. W wykładzie „Kult Asklepiosa w Grecji i fenomen inskrypcji z uzdrowieniami z Epidauros” ukazała możliwości badania sanktuariów, religijności i społecznego wymiaru praktyk kultowych.

Niniejszy tom stanowi rezultat dalszych prac podjętych po zakończeniu obrad. Spośród przedstawionych referatów wybrano dziewięć, które zostały następnie rozwinięte i przekształcone w artykuły naukowe. Ich autorami są studenci i doktoranci z różnych ośrodków akademickich. Każdy tekst przeszedł proces recenzyjny i redakcyjny, przy czym zachowano metodologiczną różnorodność właściwą całemu przedsięwzięciu. Publikacja nie jest zatem prostym zapisem konferencyjnych wystąpień – artykuły poszerzono o dodatkowy materiał źródłowy i literaturę przedmiotu oraz dopracowano z uwzględnieniem uwag Recenzentów.

Zgromadzone w tomie artykuły podejmują różnorodną problematykę i obejmują szerokie spektrum chronologiczne. W otwierającym tom studium mumii krokodyli zasadnicze znaczenie ma rozróżnienie naturalnych procesów zachowania szczątków tych zwierząt od celowo przeprowadzonych na nich zabiegów mumifikacyjnych. Aleksandra Jarosz (UWr) przedstawia ich analizę porównawczą, koncentrując się na typologii mumii krokodyli i praktycznych aspektach mumifikacji, a zarazem ukazując tę tradycję jako przejaw kultu Sobka. Następnie Damian Hubiak (UWr) omawia budowę, rozwój i funkcje militarne fortyfikacji klasycznego Pireusu. Dzieje umocnień portu przedstawia jako ściśle związane ze wzrostem, utrzymaniem i stopniowym osłabieniem militarnych oraz politycznych możliwości Aten. Z kolei Amelia Stonoga (UWr) w swoim artykule poddaje krytycznej analizie przekaz Herodota dotyczący Apisa, konfrontując opis cech identyfikacyjnych świętego byka ze świadectwami ikonograficznymi i archeologicznymi oraz oceniając wiarygodność opowieści o jego zranieniu przez Kambyzesa II. Dzieje Grecji klasycznej pozwalają przyjrzeć się także normom regulującym życie wspólnoty oraz miejscu zajmowanemu w niej przez jednostkę. W pracy Bartłomieja Kuleszy (UwB) przedmiotem analizy są los i rola poległych podczas wojny peloponeskiej, w tym prawa panhelleńskie regulujące wydawanie ciał i określanie strony zwycięskiej oraz praktyki związane z opieką nad poległymi. Możliwości awansu społecznego w Atenach IV wieku p.n.e. przybliży natomiast kariera bankiera Pazjona. Bartłomiej Niziałek (UWr) rekonstruuje jej przebieg, rozpatrując ekonomiczne i społeczne czynniki sprzyjające zmianie jego pozycji, a zarazem podejmuje próbę uchwycenia mechanizmów pozwalających na przełamywanie tradycyjnych norm prawnych i kulturowych. Korzystanie z przekazów literackich wymaga zarazem refleksji nad sposobem ich odczytywania. Historia polskich przekładów epigramu Alkajosa z Messeny (AP XII 30) służy Piotrowi Skrzyńskiemu (UWr) do pokazania, jak błędne zrozumienie jednego zwrotu może prowadzić do nadinterpretacji źródła i formułowania nieprzekonujących hipotez naukowych. Innego rodzaju pytania interpretacyjne towarzyszą lekturze *Satyriconu* Petroniusza. Psychologiczny portret Trymalchiona rozpatrywany jest przez Paulinę Parczyk (UWr) w perspektywie traumy wyzwolenczej, ze szczególnym uwzględnieniem znaczenia doświadczenia niewoli dla przedstawienia bohatera. Od literackiego obrazu jednostki omówienie przechodzi do wyobrażeń dotyczących płci i seksualności w astrologii według Klaudiusza Ptolemeusza. Szymon Łuczak (UWr) podejmuje te zagadnienia w obrębie astrologii traktowanej

jako dziedzina antycznej wiedzy o człowieku. W zamykającym tom artykule powraca natomiast problem relacji między jednostką a wspólnotą, tym razem w kontekście odstępstwa od wiary. Porównanie wizerunku „upadłych” w pismach Cypriana z Kartaginy i Euzebiusza z Cezarei pozwala Szymonowi Zadrodze (UwB) rozpatrzeć motywacje odstępców oraz stosunek autorów wczesnochrześcijańskich do ponownego przyjęcia *lapsi* do Kościoła.

Pomimo różnorodności podejmowanych tematów wszystkie artykuły łączy namysł nad sposobami rekonstruowania świata starożytnego na podstawie świadectw powstałych w odmiennych kontekstach i wymagających odpowiednich narzędzi krytycznych. Autorzy wykorzystują warsztat kształtowany w różnych ośrodkach akademickich do formułowania własnych problemów badawczych. Zebrane prace odzwierciedlają interdyscyplinarny charakter konferencji, widoczny w doborze źródeł i metod ich interpretacji, a zarazem ukazują możliwości ponownego odczytywania zarówno dobrze znanych tekstów, jak i materiałów rzadziej uwzględnianych w narracji historycznej.

Zorganizowanie konferencji i przygotowanie niniejszej publikacji było możliwe dzięki zaangażowaniu wielu osób. W imieniu Studenckiego Koła Naukowego Historyków UW im. Szymona Askenazego składam podziękowania członkom wszystkich trzech kół współorganizujących wydarzenie, osobom prowadzącym panele i dyskusje oraz wszystkim, którzy wspierali konferencję organizacyjnie i logistycznie. Słowa wdzięczności należą się również prelegentom i uczestnikom obrad, których udział sprawił, że konferencja *TEMPUS ET VESTIGIA* stała się rzeczywistą przestrzenią wymiany doświadczeń badawczych. Recenzentom dziękuję za czas poświęcony lekturze artykułów oraz za uwagi, które pozwoliły Autorom rozwinąć przedstawione propozycje. Osobne podziękowania składam Redaktorowi Naczelnemu czasopisma SAMAI, prof. Krzysztofowi Nawotce, za przychylność wobec projektu, a Redaktorom suplementu – dr Dominice Grzesik i dr. Wojciechowi Pietruszce – za życzliwość i opiekę merytoryczną. Oddając suplement w ręce Czytelników, mam nadzieję, że stanie się on nie tylko zapisem pierwszej edycji konferencji, lecz także świadectwem dojrzałości badań prowadzonych przez studentów i doktorantów oraz wartości współpracy między przedstawicielami różnych dyscyplin i ośrodków.

Zuzanna Morawek
Redaktorka Suplementu
Uniwersytet Wrocławski
zuzanna.morawek@gmail.com
ORCID: 0009-0000-1857-8634